

Geert van de Ven: Bent u al ingeburgerd?

☐ Ja ☐ Nee

De term inburgering is polyinterpretabel. Volgens Van Dale betekent inburgering:

1. Tot burger maken, als burger of als lid opnemen in een natie. 2. Geheel opgenomen worden in een taalgemeenschap. 3. Zich ergens inburgeren: zich thuis gaan voelen.

Voor nieuwkomers raakt de derde omschrijving aan de kern van hun nieuwe bestaan in Nederland. In overheidsstukken is echter weinig tot niets terug te vinden van deze derde betekenis. De overheid ziet inburgering als een eerste stap op weg naar integratie, maar het is onduidelijk wat deze integratie inhoudt en waartoe deze eerste stap moet leiden. Duidelijk is wel dat het bij de eerste stap voornamelijk gaat om het bijbrengen van kennis aan de *nieuwkomer*: kennis van de taal, van maatschappelijke fenomenen, kennis van de arbeidsverhoudingen en van beroepsperspectieven. Voor deze kennisoverdracht staat vijfhonderd uur ingeroosterd. De perspectieven na vijfhonderd uur zijn mistig. Voordeel van kennisoverdracht is dat het gemakkelijk toetsbaar blijft. De toetsbatterijen staan dan ook gereed of zijn in voorbereiding. Vraag: 'Op welke datum valt Koninginnedag?'

Op deze invulling van het begrip inburgering is terecht veel kritiek gekomen. Reden voor de *Moerredactie* om Wim Coumou te interviewen (zie blz 220 in dit blad). Coumou bevindt zich in een gezelschap van T2- en acculturatiedeskundigen dat voor een andere invalshoek kiest. Voor Coumou e.a. heeft inburgering namelijk een duidelijk omschreven einddoel: nieuwkomers dienen in Nederland zo snel mogelijk eenzelfde niveau van functioneren te bereiken als in hun eigen land. Naast kennisoverdracht, speelt daarom in een aantal trajecten de praktijk een veel grotere rol. Dat wil zeggen dat het taalverwervings-

proces al in een vroeg stadium op de werkvloer kan plaatsvinden. Dit alles ter voorkoming van een rozenkrans van voorbereidende schakels en tussenschakels zonder zicht op een einde aan het gebod.

De opvatting van Coumou e.a. getuigt van veel meer visie en inzicht in de positie van de nieuwkomer dan de vage formuleringen in de beleidsstukken van de overheid. Toch is er ook één opvallende parallel in beide redeneringen: ze gaan allebei voorbij aan de derde definitie van inburgering *zich thuis gaan voelen in de samenleving*. In beide opvattingen is het mogelijk dat nieuwkomers voldoende kennis en/of vaardigheden verwerven om zich op een gewenst niveau staande te houden, terwijl zij zich absoluut niet thuis voelen in Nederland. Nu begrijp ik ook wel dat het lastig en onwenselijk is elke nieuwkomer te omringen met gedragsdeskundigen die voortdurend vragen wat er door hem of haar heengaait. Toch hecht ik grote waarde aan de laatste omschrijving in Van Dale. Ik geef hiervoor twee redenen.

Ten eerste: de betekenis *zich thuis gaan voelen* betreft een tot nu toe onzichtbare partij bij de inburgeringsdiscussie: de autochtonen. De huidige discussie richt zich voornamelijk op de nieuwkomer en zet de autochtone bevolking als moeilijk te beïnvloeden omgevingsfactor buitenspel. Zowel de overheid als kritische deskundigen leggen bij het inburgeringsproces een grote nadruk op de rol van de nieuwkomer. De overheid gaat hierin het verst. Zo onderbouwde een hoge ambtenaar van Binnenlandse Zaken tijdens een congres te Zutphen het inburgeringsbeleid. Hij maakte daarbij gebruik van statistisch onderzoek om de verplichting en de sanctie (een korting op de uitkering) te legitimeren waarmee de nieuwkomers worden geconfronteerd. In het onderzoek konden allochtone en autochtone respondenten reageren op vijftien stellingen. Uit de statistieken bleek dat het merendeel van de allochtonen in Nederland van mening is dat het vroegere minderhedenbeleid te vrijblijvend was en dat de huidige kortingen op de uitkering een welkome aanvulling betekenen in de sanctiemogelijkheden. 'Zie je wel, ze willen het zelf,' lijkt de ambtenaar te willen zeggen. 'Het is u vraagt, wij draaien.'

Als dit soort NIPO-onderzoeken echter tot een referendum uitgeroepen wordt, geeft de reactie op stelling 15 uit de enquête minder reden tot zelfvoldaanheid. Tweeënzestig procent van de autochtone bevolking is het namelijk eens met de volgende bewering: 'Voorwaarde voor inburgering is dat Nederlanders bekend zijn met de normen en waarden van allochtonen.' Ik ken echter nog geen enkel plan, zelfs geen eerste stap van enkele uren, waarin aan deze wens van de autochtone bevolking recht wordt gedaan. Ik ben er ook niet zeker van dat de autochtonen de implicaties van hun reactie op stelling 15 overzien. Hoeveel van de tweeënzestig procent zou positief staan tegenover de volgende stelling: 'Als een *autochtoon* weigert om mee te doen aan een integratieprogramma, dan is het terecht dat hij/zij financieel gekort wordt, bijvoorbeeld op de uitkering of met een bedrag van maximaal f 5000.' Ik verwacht dat een grote meerderheid van de autochtonen deze stelling zou afwijzen. Maar als het woord *autochtoon* in deze stelling is vervangen door *allochtoon* reageert negenenzeventig procent van de autochtonen tamelijk tot zeer positief.

Wellicht maak ik met dit voorbeeld slapende honden wakker en is binnenkort het eerste verplichte en gesanctioneerde integratieprogramma voor autochtonen beschikbaar. Dit is niet de wederkerigheid die mij voor ogen staat. Het gaat mij om maatschappelijke problemen die met een eenzijdig beleid niet zijn op te lossen. Hoe zit het bijvoorbeeld met de allochtoon die na een verplicht en geslaagd educatief traject wordt geconfronteerd met de hoge werkeloosheid die – als ware het een natuurwonder – juist zijn bevolkingsgroep treft? En wat te doen met de vele structurele vormen van discriminatie waarbij het haast vanzelfsprekend is dat 'wij onze klantenkring niet kunnen confronteren met een allochtone stagiair.' Het is een klemmende vraag: hoe gaat de overheid om met moedwil en misverstand binnen de autochtone populatie? Ik ben ervan overtuigd dat een snelle, verplichte kennisinjectie hier evenmin toereikend zal blijken te zijn als bij de nieuwkomers.

Ten tweede: de omschrijving *zich thuis gaan voelen* maakt duidelijk dat er behalve kennis en vaardigheden niet voorbij gegaan kan

worden aan een belangrijke factor als attitude. Acton en Felix (1986) wijzen erop dat acculturatie beter begrepen kan worden door onderzoek naar *attitude* dan met een onderzoek naar lacunes in *kennis* over de doelcultuur. Het gaat niet simpelweg om het bijspijkeren van kennis. Schematisch doorlopen nieuwkomers een aantal fasen in hun acculturatie- en taalverwervingsproces. Van een 'toeristische' fase, komt een nieuwkomer via de 'overlevingsfase', in het stadium van de 'immigrant' om tenslotte 'burger' te worden. Tussen de fasen 2 (overleving) en 3 (immigrant) bevindt zich volgens de literatuur een beruchte culturele drempel. Hier is ook in het taalverwervingsproces een belangrijk obstakel te overwinnen. De gevorderde beginner bereikt al dan niet het stadium van de gevorderde en ervaren cursist. Deze drempels kunnen alleen overwonnen worden als cursisten stilstaan bij hun eigen houding ten opzichte van de doeltaal en cultuur. Daarbij staat de vraag centraal wat nieuwkomers wel en wat zij niet wensen op te nemen in hun culturele bagage. Nieuwkomers kunnen hierbij voor heel tegenstrijdige keuzes komen te staan. Aan elke keuze is een gevoelswaarde verbonden. De islamitische stagiair die besluit zijn vrouwelijke chef uit godsdienstige overwegingen geen hand te geven, loopt het risico van afwijzing. Omgekeerd kan het zo zijn dat een cursist die de hand wel accepteert in eigen vriendenkring niet wordt begrepen.

Zonder aandacht voor de affectieve kant van het acculturatie- en taalverwervingsproces ontstaat er een statische en lege feitenverzameling. Het is trouwens niet alleen voor allochtonen lastig om zich bijvoorbeeld de feiten eigen te maken over de Nederlandse staatsinrichting. Zo weten ook de meeste autochtonen niet uit hoeveel leden de Eerste Kamer bestaat. Tegen de tijd dat de meerderheid van de autochtonen zover is ingeburgerd dat ze het Nederlandse staatsbestel kunnen duiden, regeert Willem-Alexander. Strikvraag: op welke datum vierten we dan Koninginnedag?

Kortom: ik pleit met Coumou e.a. voor een lange-termijnvisie van de overheid. Gezien de wederkerigheid van het proces mag daarbij de blik niet eenzijdig op de nieuwkomer gericht blijven. Met het oog op de aard van het

proces is een minder instrumentele kijk op taalverwerving en acculturatie gewenst. Daarbij is aandacht voor attitude onmisbaar. Verplichting om aan een dergelijk traject deel te nemen, biedt geen soelaas. Hoe verplicht je iemand immers tot een (mogelijk) pijnlijk en langdurig zelfonderzoek? Motivatie en stimulering zijn hierbij van veel meer gewicht. Processen waarbij houding en gevoel een hoofdrol spelen, zijn veel moeilijker toetsbaar en al zeker niet in multiple-choice. Toch zijn er prikkelende opdrachten denkbaar die cursisten helpen hun weg te vinden. Welke waarlijk interculturele toets- of materiaalontwikkelaar ziet hier een taak voor zich weggelegd?

Literatuur

Acton, W.R. & J. Walker de Felix, 'Acculturation and Mind' in: J.M. Valdes, *Culture Bound. Bridging the cultural gap*. Cambridge, Press Syndicate of the University of Cambridge 1986, blz. 20-32.

Laboyrie Communicatie, congresverslag *Inburgeringsbeleid, Zorg of Zegen?* Amsterdam, juli 1996.